

РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ ТА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

1.1. Вектори реформування економіки України з урахуванням сучасних проблем глобалізації

Досвід реформування вітчизняної економіки однозначно довів складність, довготривалість процесів формування ефективної ринкової системи господарювання.

Однозначно Україна повинна виробити свій шлях, який би максимально враховував власні національні інтереси. Йдеться про необхідність розробки методів і механізмів оптимального розмежування, врахування і взаємного узгодження приватних і суспільних інтересів, ринкового та державного регулювання у системі змішаної соціально орієнтованої економіки України, на становлення якої як органічного елемента сучасної ринкової глобальної світової економіки спрямовані всі зусилля суспільства вже впродовж останніх років.

Враховуючи виклики сьогодення, на нашу думку, Україна має діяти різновекторно у межах напрямів, енаведених на рис. 1.

Рис. 1. Різновекторність дій України для входження в світовий глобальний економічний простір*

*Розробка автора на основі [1, 3, 7].

Технологічний вектор мав би передбачати використання наявних можливостей з розвитку високотехнологічних галузей та наукоємної продукції з метою структурної трансформації господарства. Фінансовий вектор має містити раціональне використання наявних внутрішніх ресурсів, закордонних інвестицій з метою модернізації галузей економіки для завоювання певного сегмента технологічних ринків. Інфраструктурний вектор може забезпечити отримання прямих вигід від об'єктивного транзитного потенціалу газотранспортних коридорів, інших транзитних магістралей [2].

З точки зору організаційних зусиль варто наголосити на потребі: нарощування експорту конкурентоспроможних товарів з високою часткою доданої вартості та низької імпортоємності, що знизить вплив світогосподарської кон'юнктури; удосконалення структури імпорту з метою пошуку можливостей за його рахунок стимулювання інноваційних засад у вітчизняній економіці та розвитку імпортозамінюваних виробництв, що впливатиме на поліпшення платіжного балансу [4].

При цьому необхідно враховувати світовий досвід економічних трансформацій та захисних дій щодо негативних впливів загроз сучасної глобальної економіки.

Розгортання процесу глобалізації вирізняється суперечливим впливом на національні економіки та на весь перебіг сучасного світогосподарського розвитку. З одного боку, глобалізація розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їх більш глибокої участі в системі міжнародного поділу праці, з іншого – глобальні процесі значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпуляцію величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами, що становить реальну загрозу для країн із низькими та середніми доходами [1]. У сучасних умовах до глобальних проблем відносяться представлені на рис. 2.

Світовий розвиток другої половини ХХ ст. характеризується зростаючим впливом науково-технічного прогресу на всі сфери господарської діяльності. Прискорений розвиток виробничих сил і глобальні масштаби технічного прогресу, за відсутності досконалого механізму управління ними, можуть привести до незворотних негативних наслідків.

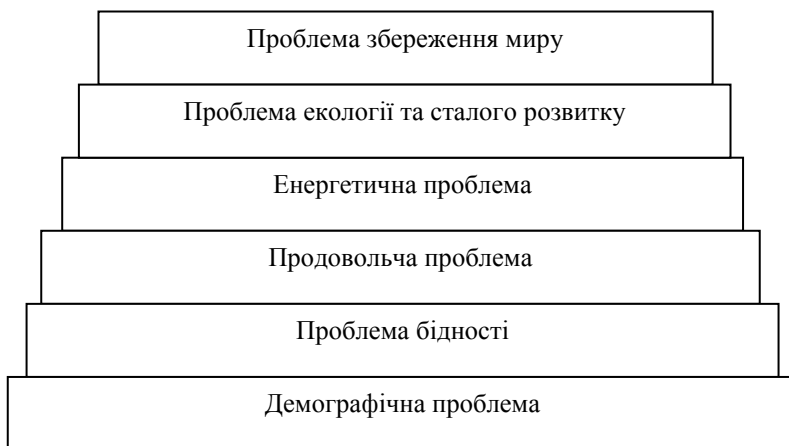

Рис. 2 . Піраміда глобальних проблем сучасності*

*Розробка автора на основі [1, 5, 7, 8].

Зокрема, все більше зростає нерівномірність в економічному розвитку країн світу, збільшується розрив між рівнями матеріальної та духовної культури людства, а погіршення екології може поставити питання існування життя на Землі. Світова економіка постійно розвивається. І в першу чергу глобальні проблеми створюють значні складнощі у країнах, що розвиваються, які не в змозі самостійно протистояти їхнім негативним наслідкам [5].

Об'єктивною передумовою виникнення глобальних проблем є інтернаціоналізація господарського життя. Зараз масштаби та ступінь залучення різних країн у світогосподарські зв'язки набули таких розмірів, що проблеми, які раніше стосувалися певної країни або регіону, поступово переростають у глобальні. З'являються протиріччя глобального масштабу, які порушують основи існування життя на Землі [1].

Сучасна світова економіка не враховує інтереси й особливості розвитку економік країн третього світу, в тому числі культурні й історичні. В той же час країни третього світу оцінюють як агресію втручання в їх внутрішні справи будь-які спроби нав'язування їм чужого стилю життя. Вони спираються на власні національні та релігійні інтереси, а не на міжнародні

правові норми, які декларує Захід. Глобалізація, яка, з одного боку, передбачає взаємодію, взаємопроникнення та взаємозалежність країн світу, з іншого боку, ще більше посилює поляризацію соціально-економічного розвитку країн. Це призводить до появи та загострення глобальних проблем.

Глобальні проблеми світової економіки розподіляються залежно від виду економічного простору, до якого вони належать. Слід відмітити, що у світовому господарстві спостерігається асиметрія у розміщенні виробничих потужностей. Найбільш працемісткі, капіталомісткі та енергомісткі виробництва переміщуються із промислово розвинутих країн у країни, що розвиваються, де на охорону навколишнього середовища, як правило, не вистачає коштів. І сьогодні найбільш забруднені райони знаходяться саме у країнах, що розвиваються. Таким чином, екологічна криза загрожує міжнародній безпеці не менше, ніж військова небезпека [5]. Тому, враховуючі процеси, які відбувалися у глобальній економіці після кризи 2007-2012 років, а також глобальні проблеми світової економіки, Україні необхідно враховувати такі факти:

1) незважаючи на значні видатки, до яких вдавалися уряди для стимулювання попиту, протидіючи рецесії, темпи економічного зростання в розвинутих країнах сьогодні залишаються загальмованими, спостерігається високий рівень безробіття в поєднанні із слабким внутрішнім попитом;

2) одночасно країни, що розвиваються, демонструють досить потужне економічне зростання (особливо Індія, Бразилія, Китай). Саме вони виступають у сучасному світі в ролі «головного двигуна глобальної економіки» [6].

Це стає аргументом на користь нагальної необхідності в умовах глобалізації значного посилення ролі держави в забезпеченні передумов довгострокового економічного зростання, підтримці соціальної стабільності й підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. Держава повинна створювати сприятливі умови для формування, функціонування і розвитку нових високоефективних виробничих інтегрованих сільових структур.

Необхідність державного втручання визначається, зокрема,

такими чинниками:

1) в умовах стрімкого НТП ринкові форми самотужки неспроможні адекватно реагувати на стратегічні суспільні потреби та забезпечувати швидкі цілеспрямовані зрушення в економічній структурі;

2) глобалізація людського співіснування підвищила взаємозалежність окремих країн від зовнішнього світу на тлі зростання «прозорості» кордонів, а це сприяє отриманню переваг провідними країнами та дискримінує країни, що розвиваються.

Наслідки коригування структури недостатньо розвинутої національної економіки, якою є економіка України, лише ринком (без державного втручання), представлені на рис. 3.

Рис. 3. Ланцюг наслідків коригування структури економіки України без державного втручання*

*Розробка автора на основі [4, 6, 7, 8].

Разом з тим, слід відзначити, що за період проведення реформ в економіці України сталися певні глибокі якісні перетворення (табл. 1).

Таблиця 1

Економічні перетворення в українській економіці з огляду на перспективи інтеграції в глобальну світову економіку*

Позитивні економічні зрушення, що відбулися в економіці України за час реформ	Перспективи інтеграції
формування ефективного конкурентоспроможного недержавного сектора економіки і прошарку приватних підприємств	реалізуються потенційні можливості української науки та високих технологій
зародження національних ринків товарів, праці та капіталу з переважно ринковим ціноутворенням, здатних задовольняти платоспроможний попит	відновлюються і розширюються перспективи для використання наявних виробничих потужностей, зайнятості працездатного населення
введення національної грошової одиниці - гривні	припиняються руйнівні процеси деспеціалізації та розпаду коопераційних зв'язків
становлення національної фінансово-банківської системи в цілому і регульованого валютного ринку	забезпечуються нові умови та можливості для формування більш вигідних економічних відносин із іншими країнами
диверсифікація і лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків	створюються принципово нові джерела суспільного інвестування структурних перетворень та промислового розвитку
поява нових каналів торговельного та інвестиційного співробітництва	долається технологічне відставання від країн Західної Європи
	з'являється можливість кількісно збільшити обсяг експорту

*Розробка автора.

Таким чином в Україні було створено об'єктивні передумови посилення соціальної спрямованості реформ, надання їм більшої суспільної вартості.

Що ж до перспектив економічних перетворень, то існує необхідність подальшого рішучого поглиблення курсу реформ. Насамперед у країні потрібно здійснити досить глибокі системні перетворення у різних сферах економічного, соціального та політичного життя, щоб міцніше утвердитися на шляху сучасного цивілізованого розвитку. Цей етап необхідно пройти якомога енергійніше, щоб він був максимально стислим. Слід зберегти наступність реформ і глибоко усвідомити, що припущені недоліки та негативні риси нинішнього розвитку мають тимчасовий характер.

Важливим пріоритетом економічних перетворень повинно стати значне поглиблення демократизації всіх сфер суспільного життя, в тому числі економічної діяльності. Це є основою соціального й економічного прогресу суспільства. Всебічний розвиток економічної демократії органічно пов'язаний із реалізацією корпоративних прав громадян, розвитком малого та середнього підприємництва, запровадженням цивілізованої системи розподілу між соціальними групами населення.

Що ж до участі України в міжнародних інтеграційних процесах, то стан справ у взаємовідносинах України зі світовою економікою характеризується недостатнім рівнем готовності нашої економіки до високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва.

І без проведення відповідних комплексних економічних реформ в Україні, до речі, нещодавно анонсованих Президентом України в плані розвитку країни на найближчі шість років - Програмі «Стратегія 2020» повноцінна та корисна для неї інтеграція у світову економіку буде не можливою. В цьому контекст, в своєму інтерв'ю 27 вересня 2014 року виданню «Зеркало недели» зробила відповідну заяву і віце-президент Світового банку Лора, що «Україні сьогодні як ніколи потрібна всеосяжна програма реформ, в якій би всі напрямки посилювали один одного, але при цьому жодне з них не отримувало б перевагу перед іншими» [6].

При цьому економічна політика, спрямована на інтегрування національної економіки у глобальне світове господарство, повинна ґрунтуватися на створенні дефіцитних факторів виробництва при підтримці наявних. Необхідно активніше створювати відповідні виробничо-господарські та організаційно-функціональні структури на рівні підприємств, галузей, регіонів

та держави, впроваджувати виробничо-інвестиційні моделі структурної перебудови економіки.

Ефективність входження України у глобальну світову економічну систему робить актуальним необхідність підготовки фахівців нової якості, здатних послідовно відстоювати інтереси української економіки та держави в системі глобальної економіки та глобалізованого світу.

Сьогодні Україна, як молода держава, що відстоює свою незалежність від зазіхань із боку РФ проводить курс на інтенсивне зближення з Європейським та світовим співтовариством, на повноцінне входження у світову економічну систему ринкового типу власне через цей вектор регіональної економічної інтеграції. Однак, при цьому слід враховувати, що українська економіка недостатньо готова до існуючих тут високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва, тому існує необхідність глибоких змін в діючій економічній системі, що сприятиме ефективному її співробітництву з іншими державами. І власне підписана нещодавно Угода про асоціацію з ЄС - рамкова угода для проведення реформ і гармонізації українського законодавства, - дає змогу Україні перейти від партнерства і співробітництва з ЄС до політичної асоціації та економічної інтеграції, а відтак, отримати реальну перспективу стати повноправним членом ЄС, тоді, коли вона буде готова до цього законодавчо (інституційно), структурно і технологічно, що можна очікувати в рамках впровадження Угоди про асоціацію.

Отже, сьогодні національна економічна політика в усіх своїх складових повинна будуватись, як свого роду відповідь на виклики глобалізації. На практиці мова йде про адекватне розуміння можливостей та ризиків, пов'язаних із відкритістю національної економіки. У цілому успішність економічного розвитку сьогодні залежить від того, наскільки вдало кожна країна використовує можливості глобалізації та мінімізує відповідні ризики.

Як свідчить світовий досвід, потенційні позитивні економічні ефекти глобалізації не реалізуються автоматично. Ключовими передумовами успіху на світових ринках сьогодні є проактивна позиція бізнесу та адекватна державна політика.

Глобалізація та масштабні технологічні зміни ведуть до модифікації змісту конкурентної переваги як на мікро-, так і на

макрорівні. На практиці це, зокрема, означає, що на світових ринках посилюється конкуренція між традиційними виробниками товарів та постачальниками послуг і новими експортерами.

Сучасна структура української економіки сформувалась під впливом зовнішніх чинників. Із часом вплив світового господарства на динаміку та структуру української економіки тільки посилюватиметься, причому канали та механізми такого впливу також змінюватимуться. На практиці це означає, що Уряд та бізнес мають надзвичайно оперативно та адекватно реагувати на нові глобальні економічні та політичні виклики.

Розвиток внутрішнього ринку може привести до певної переорієнтації українських товарів та послуг із світових ринків на внутрішнє споживання. Водночас, розвиток внутрішнього ринку як певної альтернативи міжнародним ринкам сьогодні практично неможливий без використання тих можливостей, які надає світовий ринок товарів, послуг, капіталів та робочої сили.

Фактично метою розвитку експорту в кінцевому підсумку має бути забезпечення зайнятості, доходів та підвищення ефективності національного виробництва.

У цілому суто у змістовному плані експорт та політика сприяння експорту мають стати чинником та інструментом модернізації економіки України. Іншими словами мова йде про те, щоб присутність українських виробників та постачальників послуг стала чинником економічного розвитку країни.

Останніми роками у світовій економіці та в міжнародній торгівлі зокрема, сформувалося кілька важливих якісних тенденцій, які має враховувати Україна при формулюванні економічної стратегії та політики сприяння експорту, зокрема: збільшення ролі преференційних торговельних угод, зокрема угод, які передбачають не лише скасування мит, але й поглиблення інших аспектів торговельної та економічної співпраці; активізація процесу гармонізації регулювання або взаємного визнання відповідних вимог та процедур; посилення географічної фрагментації виробництва, що стало результатом розвитку інформаційних технологій, зниження комунікаційних та транспортних витрат тощо; посилення ролі захисту прав інтелектуальної власності як фактору розвитку торгівлі та побудови глобальних ланцюгів вартості; розвиток «пакетної» торгівлі товарами й супутніми послугами, що збільшує вартість експорту та стабілізує його майбутні обсяги; поява «нових»

товарів, наприклад, продукції органічного землеробства, продуктів із ГМО, енергоефективних товарів тощо, які можуть вимагати особливого регулювання.

Бібліографічні посилання

1. Резнікова Н. В. Перспективи участі України в глобальних ланцюгах створення вартості як засіб підвищення конкурентоспроможності в умовах транснаціоналізації виробничих відносин / Н. В. Резнікова, О. А. Іващенко. // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №16. – С. 22–26.

2. Беренда С.В. Європейська система торговельної кумуляції та глобальні ланцюги доданої вартості / С.В. Беренда // Бізнес інформ. — 2015. — № 3. — С. 29—35.

3. Хмара М.П. Сучасні виробничі системи в умовах глобальних перетворень / М.П. Хмара // Стратегія соціально-економічного розвитку України: зб. наук. праць. — Київ, 2015. — Ч.1 — С. 223—226.

4. Куцик П. О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія / П. О. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Башнянин. – Львів: Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.

5. Безрукова Н. В. Сучасні проблеми глобальної економіки / Н. В. Безрукова. // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – №6. – С. 39–42.

6. Біла книга. Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації. Пропозиції щодо політики сприяння розвитку українського експорту [Електронний ресурс] // Підготовлено за фінансової підтримки Western NIS Enterprise Fund для Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/books?pid=5232>.

7. Глобальна економіка: навчальний посібник / Т.В. Шталь, Ю.Б. Доброскок, О.О. Тищенко, Н.В. Проскурніна, Ю.О. Світлична – Харків: Видавництво «Форт», 2016. – 358 с.

8. Соснін О. В. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник / О. В. Соснін, В. Г. Воронкова, О. Є. Постол. – Київ: Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с.

© Довгаль О.В., 2017